

УДК 373.5.016:81'243(477.8)

Лабінська Б. І.*

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ НА БУКОВИНІ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)

Розглядаються методичні засади професійної підготовки вчителів німецької мови на Буковині (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.). Охарактеризовано історико-соціальні, освітньо-організаційні передумови розвитку професійної підготовки вчителів німецької мови на окресленій території і в обраних хронологічних межах. Розроблено критерії оцінювання навчальних програм досліджуваного періоду. Подано фрагменти навчальних програм з німецької мови та здійснено їх аналіз.

Ключові слова: професійна підготовка, методика викладання, німецька мова.

Упродовж останнього десятиріччя Україна стрімко наближається до європейських стандартів вищої освіти з метою успішної інтеграції у світовий освітній і науковий простір. Важливою умовою цього процесу є вдосконалення змісту вищої професійної освіти, в тому числі філологічної. Сучасний педагог О. Є. Місечко підкреслює, що сучасний філолог – науковець чи педагог – має поєднувати добре розвинені мовні й мовленнєві навички й уміння з глибокими фаховими науковими знаннями, достатньою теоретичною і практичною загальнопедагогічною компетентністю, методичною майстерністю, сформованими професійними якостями і широким загальнокультурним і професійним світоглядом [5, с. 5].

Утім, для того, щоб розуміти сучасний стан розвитку методики навчання іноземних мов (далі – МНІМ), орієнтуватися в навчально-методичній літературі, в численних дискусіях, які ведуться на шпальтах наукових журналів, сучасний педагог повинен максимально наблизитися до з'ясування того, що відбувалося в минулому. Історія – це і ланцюг подій, що минули, і їхня рефлексія в суспільній свідомості, і відповідна виховна система, і елемент самоідентифікації. Отже, знання історії методики викладання іноземних мов постає невід'ємним компонентом професійної компетентності вчителя і викладача ІМ.

У зв'язку з цим виникає необхідність глибшого проникнення в сутність системного ретроспективного вивчення методики для розширення проблемного поля, формування історичного мислення з акцентом на конкретному періоді на певній території. У фокусі уваги опиняється західноукраїнський регіон – і частина країни, і географічна цілісність, і співтовариство людей з відповідним політичним ландшафтом. Очевидно, що таке дослідження уможливить новий погляд на низку методичних проблем з урахуванням усієї багатогранності, динамічності й суперечливості методичних прийомів на західноукраїнських теренах, із застосуванням загальноприйнятих підходів до розгляду історії МВІМ у тогочасних освітніх закладах, які готували майбутніх учителів німецької мови.

Аналіз джерельної бази дослідження, в якій висвітлюються проблеми, що стосуються історії МВІМ, зокрема, праць І. В. Рахманова (вивчав методичні проблеми навчання нових західноєвропейських мов ХІХ–ХХ ст.) – 1947; В. Є. Раушенбаха (проаналізував методи з І по ХХ століття) – 1971; Г. Є. Веделя (продовжив висвітлювати це питання до середини ХХ століття), – 1979; О. О. Миролюбова (охарактеризував стан методики у ХХ–ХХІ ст.) – 1973; Р. А. Кузнецової (досліджувала історію методики навчання іноземних мов у радянських немовних ВНЗ) – 1969; С. М. Ніконової (проаналізувала розвиток методики навчання іноземних мов з 1900 до 1923 рр.) – 1969; М. І. Рігер (дослідила історію розвитку методики навчання німецької мови Галичини з кінця ХVІ ст. до 1918 р.) – 1970; О. І. Пенішкевич

* © Лабінська Б. І., 2014

(проаналізувала динаміку розвитку українського шкільництва на Буковині з 1774 по 1918 рік) – 2002 р.; О. Є. Мисечко (розкрила ретроспективу формування системи фахової підготовки вчителя ІМ у педагогічних навчальних закладах України (початок 1900-х – початок 1960-х рр.)) та ін. засвідчив, що розвиток методичної підготовки вчителів німецької мови на Буковині (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) не був об'єктом спеціального наукового дослідження.

Беручи до уваги викладене вище, у цій статті ставимо за мету проаналізувати методичні засади професійної підготовки вчителів німецької мови на Буковині (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.).

Нагадаємо, що в досліджуваний період Буковина була в складі Австро-Угорщини, тому розпочнемо вивчення проблеми з освітньо-організаційних передумов розвитку професійної підготовки вчителів німецької мови на окресленій території і в обраних хронологічних межах.

Із відкриттям народних шкіл Буковина потребувала власних педагогічних кадрів, які добре знали українську й румунську мови, оскільки в краї існувало три крайових мови – німецька, українська та румунська.

У грудні 1774 року імператриця Марія Терезія видала Закон про “Загальний шкільний порядок”, за яким школи в Австрійській імперії поділялися на тривіальні, головні й нормальні. Навчання в них проводилося німецькою мовою. У головних і нормальних школах передбачалася підготовка вчителів.

Нестача учительських кадрів для новоутворених шкіл зумовила перетворення щойно відкритих «нормальних» в учительські препаранди, де мали навчатися найздібніші буковинці, які закінчили 3 класи головної школи [6, с. 182]. Православна учительська препаранда в м. Чернівці (Die Bukowiner gr. or. Preparanda) відкрита 1848 року як дворічний навчальний заклад для підготовки вчителів. Головними навчальними дисциплінами були: німецька, румунська, частково українська мови, письмо, арифметика, співи; викладалися й методика навчання та виховання в народній школі. У 1858 р. до препаранди приєднано православну школу вправ, в якій проходили практику кандидати на посаду вчителів. Після одного року роботи в школі помічником учителя випускник препаранди, якому виповнилося 20 років, міг звернутися до окружного шкільного наглядача із заявою про доповнення свідоцтва та присвоєння йому кваліфікації учителя.

У 1871 р. православна учительська препаранда була ліквідована у зв'язку зі створенням учительських семінарій.

Проблема підготовки вчителів набула особливої актуальності внаслідок ухвалення державного шкільного закону від 14 травня 1869 року, який звернув увагу на важливість поліпшення педагогічної освіти.

Міністерство віросповідань і освіти (далі - МВіО) Австрії 22 листопада 1970 р. видало розпорядження про утворення чотирирічних чоловічих та жіночих учительських семінарій, а з 1872 року – жіночого відділення. Крім того, у 1872 – 1873 рр. була створена школа вправ, об'єднана з Чернівецькою учительською семінарією (Die mit der k.k. Lehrerbildungs Anstalt verbundene Übungsschule in Czernowitz), для проходження практики та формування навичок проведення уроків і виховних занять.

Відтак у 1909 р. товариством “Українська школа” відкрита дівоча учительська семінарія в м. Чернівці. Згідно з розпорядженням МВіО від 8 березня 1913 року № 7764, семінарія отримала право прилюдності. Завданням дівочої учительської семінарії було підготувати дівчат до викладання в народних школах. Семінарія мала 4 класи. Після закінчення навчального курсу учениці склали іспит на атестат зрілості. Викладання здійснювалося українською мовою. У семінарії вивчалися такі предмети: релігія, українська, німецька мови, географія, історія, арифметика та геометрія, природознавство, фізика, палеографія, музика, рукоділля, гімнастика.

Усі ці заклади були досить популярними в системі фахової освіти краю, оскільки в них закладалися теоретичні основи та розвивали практичні вміння з різних предметів і методики

викладання німецької мови зокрема. Майбутні вчителі мали можливість практикуватися у працюючого педагога. Крім того, за даними О. І. Пенішкевич, їх зобов'язували готувати собі помічників і наступників. Після закінчення третього класу головної школи бажаючі проходили тримісячну або шестимісячну практику при ній і займали посаду помічника вчителя. Навчання в учительських семінаріях було безкоштовним і доступним для всіх незалежно від національності й віросповідання [6, с. 183–186].

Перейдемо до аналізу навчальних програм, за якими готували майбутніх учителів, які могли викладати німецьку мову в початкових класах для україномовних учнів.

Навчальна програма з ІМ на Буковині вважалася державним документом, який визначав мовну політику на відповідному ступені навчання і складав основу для функціонування та вдосконалення системи НІМ, відображав рівень розвитку методичної науки. Вона була базою для створення підручників з ІМ, як один із матеріальних засобів НІМ виконувала організаційну та координуючу роль, визначала зміст НІМ.

Аналіз навчальних програм з ІМ досліджуваного періоду потребує звернення до сучасних методичних праць, що дозволить краще зрозуміти шлях розвитку МНІМ.

У методичній літературі проблемі укладання навчальних програм з ІМ присвячено праці Н. П. Басай, Л. В. Біркун, І. Л. Бім, Н. Ф. Бориско, Н. Д. Гальскової, М. К. Колокової, О. Є. Місечко, О. О. Миролубова, С. Ю. Ніколаєвої та ін. Наукові дослідження навчальних програм з ІМ у контексті історичного виміру 1864–1991 років описані О. Є. Місечко і О. О. Миролубовим. Однак слід зазначити, що автори не досліджували навчальні програми з ІМ розгляданого періоду, укладені на західноукраїнських землях.

Сучасний методист Н. Ф. Бориско зазначає, що навчальна програма і план з ІМ являють собою як відносно самостійну підсистему, яка діє всередині реального навчально-виховного процесу в конкретний історичний період розвитку суспільства й залежить від сукупності чинників, утворюваних іншими підсистемами. Ці чинники структуровані й знаходяться в ієрархічному взаємозв'язку, коли кожний „верхній рівень” визначає і впливає на всі наступні: суспільство (соціально-економічний і суспільно-політичний рівень розвитку суспільства, його потреби та політика в галузі освіти); освіту (суспільно-політичний і економічний рівень); науку (загальнонауковий рівень); предмет ІМ (предметний рівень); методику/технологію (науково-методичний рівень) [1, с. 6–7].

Російський методист А. М. Щукін подає таке визначення навчальній програмі: засіб навчання, інструктивно-методичний документ, що визначає зміст і обсяг знань, навичок, умінь, які слід засвоїти, а також зміст розділів і тем з розподілом їх за роками навчання, що створюється на основі освітнього стандарту. Програма навчання супроводжується пояснювальною запискою, в якій розкриваються завдання навчання, характеризується структура програми навчання, послідовність вивчення матеріалу, організаційні форми навчання. Значне місце відводиться викладу навчального матеріалу (лексичного, граматичного, фонетичного, розгляд тем і ситуацій спілкування). У додатках до програми навчання додається список навчальних підручників і літератури для читання [7, с. 242].

Отже, навчальна програма розглядається нами як нормативно-правовий документ і компонент системи НІМ, який діє всередині навчально-виховного процесу в певний відрізок часу і впливає на утворення інших підсистем. Основою навчальної програми є поетапна, циклічна послідовність, пред'явлення необхідних етапів НІМ, що включає чітке формулювання цілей, змісту, обсягу знань, умінь та навичок, які підлягають засвоєнню. У навчальному плані вказується кількість годин, здійснюється розподіл навчального матеріалу за роками, подається структура й визначається зміст навчального періоду.

Досягнення необхідного рівня володіння мовою визначається метою НІМ, яка окреслює початок НІМ, встановлює конкретний кінцевий рівень сформованості вмій у НІМ. Завдання навчання полягає у виконанні поетапних дій, які дозволяють досягти мети у визначений період

НІМ. Відбір, організація змісту навчання передбачає не тільки висвітлення ряду мовних явищ у певній послідовності, а й набуття навичок і вмінь у НІМ.

Наведений вище огляд сучасного державного документа – навчальної програми з ІМ – дає змогу порівняти її зі структурою і змістом навчальних програм з ІМ, укладених для різних типів шкіл на західноукраїнських землях у досліджуваній відрізку часу.

Для аналізу навчальних програм з ІМ доцільно встановити критерії, до яких віднесено: відповідність соціальному замовленню суспільства; ухвалення відповідним державним освітнім органом; конкретність визначення цілей, змісту й терміну НІМ; наявність методичних рекомендацій в організації процесу НІМ; відповідність вимог типу навчального закладу залежно від його напрямку; наявність навчального плану; наявність мовного й мовленнєвого матеріалу для кожного року навчання; рекомендації з використання засобів поточного і підсумкового контролю навчальних досягнень учнів з ІМ; наявність переліку дозволених відповідним органом освіти підручників з ІМ для різних типів шкіл.

Навчальні програми з ІМ, розроблені на Буковині, являли собою цілісну систему сформульованих цілей НІМ, структурований зміст навчання, навчальний план. Навчальна програма з ІМ затверджувалася МВіО Австро-Угорщини, містила мету, вказівки щодо обсягу навчального матеріалу для кожного класу.

Наведемо фрагмент навчального плану для занять з німецької мови в румунських і русинських (українських) відділеннях дворічного підготовчого класу при кайзерівсько-королівському освітньому закладі для вчителів у м. Чернівці. Цей навчальний план затверджений Міністерством віросповідань і освіти Австро-Угорщини. Під час аналізу теоретичних праць минулого ми будемо передавати зміст саме так, як він викладений у тексті, зберігаючи термінологію, якою користувалися автори праць, а під час підведення підсумків використовуватимемо терміни, характерні для сучасного розвитку методики навчання ІМ.

Мета навчання: Точні знання елементарних мовних форм та частин мови, представлених у поширеному простому реченні. Швидке й правильне читання. Передача прочитаного своїми словами. Основи правопису.

Зауважимо, що в навчальному плані йдеться про те, що вчитель повинен передбачати, що пізніше, з переходом середню ланку освіти, учень мусить опанувати німецьку як мову навчання, оскільки більшість середніх шкіл були німецькомовними.

Перший рік (6 год.)

- а) Читання: Правильне читання вголос. Пояснення слів і фраз із використанням відповідних унаочнень. Передача прочитаного, за необхідності – із допоміжними запитаннями. Вивчення напам'ять відповідних зразків лірики та прози.
- б) Граматика: Просте речення. Дієслово в ролі присудка, підмет. Додаток, що узгоджується з присудком, інфінітив, дієприкметник. Вправи на відмінювання сильних дієслів. Прийменники, що вимагають третього або четвертого відмінка. Відмінювання іменника, прикметника, особових і присвійних займенників. Позначення довготи/короткості голосного. Основні правила передачі звука [s] на письмі.
- в) Письмо: Вправи з правопису. Запис вивчених напам'ять прозових уривків. Кроткі оповіді й опис згідно з поставленими запитаннями.

(5 контрольних робіт за семестр. Домашні вправи за потребою.)

Другий рік (6 год.)

- а) Читання: Швидке і, по можливості, виразне читання. Передача прочитаного і вивченого напам'ять, як і в першому році, однак із підвищеними вимогами.
- б) Граматика: Розбір поширеного простого речення. Вправи на вживання прийменників. Повторення та доповнення вивченого про словоформи.

Правопис і пунктуація у зв'язку з лексикологією і синтаксисом.

- в) Письмові вправи: Вправи з граматики. Опрацювання уривків тексту з граматичної точки зору. Короткі оповідання і прості описи. Вправи з правопису з підвищеними вимогами. (5 контрольних робіт за семестр. Домашні вправи за потребою) [2, арк. 1–2].

Як бачимо з наведеного фрагмента навчальної програми з німецької мови 1912 р. для дворічного підготовчого відділення, укладачі програми враховували логічну послідовність у відборі навчального матеріалу: спочатку подавалися правила читання, пізніше – граматичний і лексичний матеріал, відтак виконувалися письмові вправи для закріплення вивченого. У навчальній програмі передбачалося систематичне вивчення структури мови, акцентувалася увага на читанні різножанрової літератури, переказі змісту прочитаних текстів, відповідях на запитання до змісту прочитаного, письмових вправах.

Наведемо фрагмент програми з німецької мови як навчального предмета в румунському та русинському паралельних відділеннях к.к. освітнього закладу для вчителів у Чернівцях.

Мета навчання: Формування навичок усного і писемного висловлювання думок. Знання граматики, наскільки це потрібно для оцінки правильності висловлювання усно і на письмі.

Як ми переконалися, педагоги намагалися сприяти формуванню самостійності вихованця настільки, щоб він у кінці навчання був здатний методично правильно викладати німецьку мову як навчальний предмет на основі визначених підручників у народних школах.

У навчальній програмі додатково акцентувалося на таких аспектах: під час іспиту на атестат зрілості вихованець повинен без особливої допомоги продемонструвати розуміння прочитаного і здатність правильної передачі тексту своїми словами на певному уривку тексту з підручника, який містив широкий вибір німецьких літературних творів. Це гарантувало можливість успішного продовження навчання на основі самостійного читання творів німецької літератури, що й було кінцевою метою.

Перший рік (4 год.)

- а) Читання: Глумачення прочитаного за змістом і формою. Зв'язна усна передача змісту і ходу думок у текстах; їх використання для розширення словникового запасу з розглядом правопису. Вивчення віршів і відповідних прозових уривків напам'ять.
- б) Граматика: Повторення і продовження вивчення матеріалу підготовчого класу. Аналіз лексики, зокрема, її поділ на окремі частини мови, їхнє вживання в реченні.
- в) Письмові роботи: 2 домашні і 4 контрольні роботи за семестр. Оповіді та описи. Граматична обробка розглянутих уривків текстів. (Непряма мова.) Вправи на правопис.

Другий рік (4 год.)

- а) Читання: Поглиблені вправи на читання, говоріння, монологічне висловлювання з підвищеними вимогами. Збільшення лексичного запасу, особливо за рахунок географічних, історичних і природознавчих уривків текстів із книжок для читання в народних школах. Вивчення віршів і прозових уривків.
- б) Граматика: Докладне вивчення іменника, дієслова і прикметника з розглядом подвійного роду і подвійної форми множини окремих іменників, неправильного відмінювання дієслів, відмінювання і ступенів порівняння прикметників. Утворення іменників, дієслів і прикметників. Словотвір іменників, дієслів і прикметників. Розгляд складного речення, його аналіз. Ознайомлення з часами і способами дієслів. Постійна увага до правопису.
- в) Письмові роботи: 2 домашні і 4 контрольні роботи за семестр. Вправи; оповіді та описи підвищеної складності.

Третій рік (4 год.)

- а) Читання: Опрацювання прочитаного з огляду на жанр, розмір вірша та форму строфи. Передача змісту великих уривків тексту. Вивчення напам'ять, загалом, як і на 2-му році навчання.
- б) Граматика: Систематичне повторення морфології. Продовження і завершення вивчення словотвору. Завершення вивчення синтаксису складного речення. Речення з інфінітивом. Обговорення найважливішого в пунктуації. Вправи на розбір речень.
- в) Письмові роботи: 2 домашні і 3 контрольні роботи за семестр. Описи і прості оповіді. Вільна передача сприйнятого або пережитого, прочитаного або почутого. Написання листів.

Четвертий рік (4 год.)

- а) Читання з книжки, що містить відповідний набір творів німецької літератури. Передача ходу думок і коротка характеристика осіб. Обговорення окремих визначних творів з німецької літератури, прочитаних самостійно.
- б) Граматика: Ґрунтовне повторення із вказівками щодо методичного підходу до занять з мови в народних школах на практичних прикладах. Вправи на аналіз слів і речень.
- в) Письмові роботи: 2 домашні і 3 контрольні роботи у першому, 1 домашня і 2 контрольні роботи в другому семестрі. Твори з різних галузей знань; написання заяв, клопотань, оформлення документів тощо [3, арк. 5–6].

Отже, наведений фрагмент навчальної програми, затвердженої Міністерством віровизнаний і освіти Австро-Угорщини, дає можливість стверджувати, що навчальний матеріал розподілений за роками з урахуванням специфічних особливостей конкретного періоду: цілей, змісту, методу НІМ, вимог щодо оволодіння ІМ, засобів контролю навченості вивчаючих. Слідом за сучасним методистом М. К. Колковою, яка розподіляє основні категорії програм на синтетичні й аналітичні (до синтетичних належать структурні (граматичні), функціонально-змістові, ситуативні, тематичні, побудовані з орієнтацією на формування навичок і вмій; до аналітичних – орієнтовані на комунікативне завдання, предметний тип [4, с. 20–21]), розглянуті нами навчальні програми відносимо до категорії синтетичних програм, які скеровані на продукт навчання й спиралися на структуру мови та її системний аналіз. В основу цих програм покладений структурний підхід з опорою на системний опис мови. Організації навчального матеріалу притаманна строга логічність та послідовність – від простих і легких для засвоєння мовних явищ до складніших. Вивченню підлягали частини мови (іменник, прикметник, дієслово), складносурядні й складнопідрядні речення та ін. Крім того, навчальна програма включала вимоги до висвітлення інших аспектів мови, наприклад, вимагалось дотримуватися правил вимови. Навчання за програмою структурного типу здійснювалося, в основному, за допомогою застосування мовних правил і використання спеціально підготовлених мовних вправ, а ”лінійна“ передача учням декларативних знань передбачала розвиток уміння аналізувати окремі складові мовної системи: структуру, функції, поняття та ін.

М. К. Колкова підкреслює, що програми структурного типу можуть будуватися виключно на граматичних структурах, які являють собою ізольовані речення, типові для висловлювання конкретної мовленнєвої інтенції. Відібраний мовний матеріал розташовується в логічній послідовності, яка визначається такими факторами, як частотність, уживаність, або їх комбінаціями [4, с. 22]. Як бачимо, у навчальних програмах досліджуваного проміжка часу наявні всі компоненти програм структурного типу, підґрунтям для яких стали мовні правила та демонстрація їх функціонування в реченні.

З огляду на специфіку поставлених завдань, НІМ розпочиналося з викладання правил вимови, далі відбувалося пояснення граматичного й лексичного матеріалу, відтак – читання та переказ фрагментів текстів художньої літератури. Нові лексичні одиниці тлумачилися рідною мовою учнів. Контроль лексичного і граматичного матеріалу відбувався за допомогою перекладу. Навчання говоріння проводилося на основі текстів із підручників, із залученням творів художньої літератури, текстів хрестоматії. При цьому значна увага приділялася розвитку писемного мовлення.

Список використаних джерел

1. Бориско Н. Ф. Новые типовые программы по иностранным языкам для вузов и их особенности / Наталия Федоровна Бориско // Иноземні мови. – 2006. – № 3. – С. 3–9.
2. Державний архів Чернівецької області (ДОЧО). – Ф. 244. Оп. 2. арк. 1–2.
3. Державний архів Чернівецької області (ДОЧО). – Ф. 244. Оп. 2. арк. 5–6.
4. Методика обучения иностранным языкам в средней школе : [пособие для учителей, аспирантов и студентов] / под ред. М. К. Колковой. – М. ; СПб. : КАРО, 2008. – 224 с.

5. Мисечко О. Є. Формування системи фахової підготовки вчителя іноземної у педагогічних навчальних закладах України (початок 1900-х початок 1960 рр.) : [монографія] / Ольга Євгенівна Мисечко. – Житомир : Полісся, 2008. – 528 с.
6. Пенішкевич О. І. Розвиток українського шкільництва на Буковині (XVIII – початок ХХ століття) : [монографія] / Пенішкевич Одарка Іванівна. – Чернівці : Рута, 2002. – 520 с.
7. Шукин А. Н. Лингводидактический энциклопедический словарь: более 2000 единиц / Анатолий Николаевич Шукин. – М. : Астрель; АСТ: Хранитель, 2008. – 746 с.

The methodological principles of professional training of teachers of German in Bukovina (late XIX - early XX century) are being considered. Historical and social, educational and organizational preconditions for the development of teachers of German's professional training in the outlined territory and within selected chronological limits have been described. Criteria of evaluation of curriculum for a studied period have been developed. There have been given and analysed fragments of the German curricula.

Key words: professional training, methodology of teaching, German.

УДК 37.013.43.

Лопухівська А.В. *

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ УЧНІВ СІЛЬСЬКОЇ ШКОЛИ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ПІДРУЧНИКА З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті розкривається проблема розвитку культури спілкування учнів сільської школи із використанням підручника з української мови. Розглянуто сутність культури спілкування сільського школяра. З'ясовано особливості організації навчально-виховної роботи з формування культури спілкування сільських школярів.

Ключові слова: сільська школа, спілкування, культура спілкування, комунікативні вміння, творча особистість.

Соціальне замовлення суспільства вимагає переорієнтації освіти від знанневої парадигми до компетентнісної, у змісті якої на перше місце висувається сума якостей, які необхідні для розв'язання життєвих проблем, виконання різних соціальних ролей. Забезпечуючи знаннями, школа має сприяти становленню соціально зрілої особистості, яка здатна самореалізуватися в умовах динамічного суспільства.

Компетентнісно спрямована освіта за своєю сутністю зорієнтована на практичні результати, досвід особистої діяльності, що зумовлює зміни в орієнтації навчання, яке спрямовується на розвиток моральних цінностей і життєво необхідних знань і вмінь учнів. Водночас, удосконалення освітнього процесу з урахуванням компетентнісного підходу полягає в тому, щоб навчити учнів застосовувати здобуті знання і уміння в конкретних життєвих ситуаціях.

Відтак постає проблема, пов'язана з розширенням і поглибленням досвіду спілкування учнів, стосунків між учнями і вчителями, школою і родиною. Поглиблення меж спілкування розглядається як розширення освітнього простору дитини, що досить важливо для сільської школи. Проте соціальні умови, в яких перебуває учень сільської школи, не дають йому повною мірою задовольнити ці потреби. Батьки, через нагальні проблеми, пов'язані з умовами життя на селі, зайнятістю господарством, не в змозі в достатньому обсязі спілкуватися з дитиною. Тому в школі необхідно компенсувати дефіцит спілкування школярів.

Створюючи власну концепцію основної школи, сільські навчальні заклади використовують можливість вибору програм, підручників, посібників, що сприяє реалізації регіонального компонента Державного освітнього стандарту загальної освіти. Можливість вибору підручників з української мови для учнів 5 класу існує серед підручників таких авторів, як

* © Лопухівська А.В., 2014